

લસિકા ખોડખાંપણ

લસિકા ખોડખાંપણ શું છે?

લસિકા ખોડખાંપણ એ વિસ્તરણ પામેલી અને/અથવા ખોડખાંપણવાળી એવી લસિકા ચેનલોનો સમૂહ છે જે યોગ્ય રીતે કામ નથી કરતી. લસિકા તંત્રમાં અવયવો (બરોળ, થાઇમસ, કાકડા અને એડેનોઇડ્સ), લસિકા ગાંઠો અને પાતળી નળીઓ (લસિકા ચેનલો) હોય છે જે લસિકા પ્રવાહીનું વહન કરે છે. લસિકા તંત્ર રોગપ્રતિકારક શક્તિનો એક મહત્વપૂર્ણ ભાગ છે. તે શરીરની પેશીઓમાંથી વધારાનું પ્રવાહી દૂર કરવામાં પણ મદદ કરે છે. લસિકા ખોડખાંપણ હોય તો લસિકા પ્રવાહીની ગતિ ધીમી થઈ જાય છે અથવા ઘટતી જાય છે. આના કારણે વધારાનું પ્રવાહી એકઠું થાય છે અને લસિકા ચેનલોનું કદ વધી જાય છે. આના કારણે અસરગ્રસ્ત જગ્યાએ સોજો આવે છે અને કોથળીઓ (પ્રવાહી ભેગું થાય તે જગ્યા) બને છે.

લસિકા ખોડખાંપણની રચના જન્મ પહેલાં છે. લસિકા વાહિનીઓના નિર્માણ અને વિકાસમાં સમસ્યાઓને કારણે આ સ્થિતિ સર્જાય છે. લસિકા ખોડખાંપણ ગર્ભાવસ્થા દરમિયાન કોઈપણ દવા, મેડિકેશન અથવા પર્યાવરણીય સંપર્કને કારણે થતી નથી. મોટાભાગે લસિકા ખોડખાંપણ જન્મ સમયે અથવા બાળપણમાં ઓળખાય છે. જો તેનું કદ નાનું હોય અથવા શરીરની અંદર આવેલી હોય તો કેટલીક સ્થિતિમાં કિશોરાવસ્થા સુધી અથવા પુખ્તાવસ્થા સુધી ધ્યાનમાં નથી આવતી.

લસિકા ખોડખાંપણ શરીરના કોઈપણ ભાગમાં થઈ શકે છે. સૌથી સામાન્યપણે તે માથા અને ગરદનમાં થાય છે. તેની અસર શરીરના ભાગોને થઈ શકે છે. લક્ષણો અને જટિલતાઓ બદલાય છે અને ખોડખાંપણના કદ અને સ્થાન(સ્થાનો) પર તેનો આધાર છે.

લસિકા ખોડખાંપણને પહેલા લિમ્ફોગિઓમાસ અથવા સિસ્ટિક હાઇડ્રોમાસ તરીકે ઓળખવામાં આવતી હતી.

લસિકા ખોડખાંપણ કેવી દેખાય છે?

લસિકા ખોડખાંપણના દેખાવમાં ફેરફાર થતો રહે છે. અસામાન્ય લસિકા ચેનલોના કદના આધારે, તેમને મેક્રોસિસ્ટિક, માઇક્રોસિસ્ટિક અથવા બંનેના મિશ્રણ તરીકે ગણવામાં આવે છે. મેક્રોસિસ્ટિક લસિકા ખોડખાંપણ એ મોટા પ્રવાહીથી ભરેલી કોથળીઓ હોય છે જે સામાન્ય અથવા વાદળી રંગની ત્વચાની નીચે નરમ, સરળ ગૂદા જેવી દેખાય છે. માઇક્રોસિસ્ટિક પ્રકાર તે સ્પોન્જ જેવી હોય છે અને સોજો આવ્યો હોય તેવી દેખાય છે.

માઇક્રોસિસ્ટિક લસિકા ખોડખાંપણમાં જન્મ ઉપર પ્રવાહીથી ભરેલા વેસિકલ્સ (લસિકા ફોલ્લા) પણ હોઈ શકે છે. લસિકા ફોલ્લા નાના, ઉપસી આવેલા ત્વચાના જન્મ છે જેમાં સ્પષ્ટ લસિકા પ્રવાહી હોય છે. બ્લેબ સામાન્ય રીતે ફોલ્લા અથવા લોહીના ફોલ્લા જેવા દેખાય છે. જ્યારે ફોલ્લામાંથી લોહી વહે ત્યારે તે ઘેરા જાંબલી અથવા કાળા પણ બની શકે છે.

લસિકા ખોડખાંપણ ધરાવતી વ્યક્તિઓમાં શરીરના કોઈ ભાગ (દા.ત., હોઠ, ગાલ, કાન, જીભ, અંગ, આંગળી અથવા અંગૂઠા)નો અતિશય વિકાસ અથવા વૃદ્ધિ પણ થઈ શકે છે.

કેટલીક લસિકા ખોડખાંપણ શરીરની અંદર હોય છે અને વિશિષ્ટ ઇમેજિંગ વિના જોઈ શકાતી નથી.

લસિકા ખોડખાંપણનું નિદાન કેવી રીતે કરવામાં આવે છે?

લસિકા ખોડખાંપણનું નિદાન કરવા માટે તબીબી ઇતિહાસ અને શારીરિક તપાસનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. નિદાનની પુષ્ટિ કરવા અથવા ખોડખાંપણ કેટલી હદે છે તેની તપાસ કરવા માટે અલ્ટ્રાસોનોગ્રાફી, મેગ્નેટિક રેઝોનન્સ ઇમેજિંગ (MRI) અથવા કમ્પ્યુટેડ ટોમોગ્રાફી (CT અથવા CAT સ્કેન) જેવા રેડિયોલોજિક ઇમેજિંગની જરૂર પડી શકે છે.

લસિકા ખોડખાંપણની સંભવિત જટિલતાઓ શું છે?

ખોડખાંપણની આસપાસ ત્વચા અથવા નરમ પેશીઓમાં ચેપ (સેલ્યુલાઇટિસ) થઈ શકે છે. સામાન્ય રીતે જ્યારે બેક્ટેરિયા લસિકા ફોલ્લાઓ દ્વારા શરીરમાં પ્રવેશે ત્યારે આવું થાય છે. સેલ્યુલાઇટિસના કારણે વધુ ગંભીર અથવા જીવલેણ ચેપ થઈ શકે છે. આ ચેપની સારવાર માટે એન્ટિબાયોટિક્સ લઈને તાત્કાલિક સારવાર કરવી જરૂરી છે. માથા અને ગરદનના વિસ્તારમાં, ખાસ કરીને મોંમાં લસિકા ખોડખાંપણ ધરાવતા વ્યક્તિઓને વારંવાર અને ગંભીર ચેપ લાગી શકે છે. જ્યારે મોંના બેક્ટેરિયા ખોડખાંપણમાં જાય ત્યારે આવું થાય છે. મોંની વધુ સારી સ્વચ્છતા રાખવાથી આ ચેપ ઘટે છે. નિયમિત દાંત સાફ કરવા અને ડેન્ટિસ્ટ મુલાકાત લેવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે.

ખામીવાળા વિસ્તારમાં રક્તસ્રાવ થવાથી દુખાવો થાય અને સોજો આવી શકે છે. ચોક્કસ જગ્યાએ ઇજા થવાથી અથવા કોઈ કારણ વગર આવું થઈ શકે છે. ત્વચા પરના ફોલ્લાઓમાંથી લોહી નીકળે છે અથવા લસિકા પ્રવાહી લીક થઈ શકે છે.

લાંબાગાળાની પીડા અને ખોડ પણ આવી શકે છે.

વધુ જટિલ સ્થિતિ ઉભી થઈ શકે છે, જેમ કે:

- શ્વસન નળી, જીભ અથવા છાતીમાં ખામી સાથે શ્વાસ લેવામાં, ખાવા/પીવામાં અને બોલવામાં સમસ્યા ઉભી થઈ શકે છે.
- પેટ અને આંતરડામાં ખામી લાંબાગાળા સુધી ઝાડા (અતિસાર) અને મહત્વપૂર્ણ પ્રોટીન ખતમ થવાનું કારણ બની શકે છે.
- છાતીમાં ખામી થવાથી ફેફસાંમાં (પ્લ્યુરલ ઇફ્યુઝન) અથવા હૃદયની આસપાસ (પેરીકાર્ડિયલ ઇફ્યુઝન) પ્રવાહી જમા થઈ શકે છે. આના કારણે હૃદય અને શ્વસન સંબંધિત જટિલતાઓ આવી શકે છે.
- પેટમાં ખામી હોય તો પેટની અંદર પ્રવાહી જમા થઈ શકે (જલોદર) છે. પેટમાં ખામીના કારણે પેશાબ અથવા આંતરડાની સમસ્યાઓ થઈ શકે છે.

જટિલ લસિકા ખોડખાંપણ

સામાન્યકૃત લસિકા વિસંગતતા (GLA, Generalized lymphatic anomaly) અને ગોરહામ-સ્ટાઉટ રોગ (GSD, Gorham-Stout disease) એ દુર્લભ જટિલ લસિકા ખોડખાંપણ છે જેમાં શરીરના અનેક સ્થળોનો સમાવેશ થાય છે. સૌથી વધુ અસરગ્રસ્ત વિસ્તારોમાં હાડકાં, છાતી, ત્વચા, બરોળ અને યકૃતનો સમાવેશ થાય છે. GLA અને GSD બંનેમાં, લસિકા ખોડખાંપણ હાડકાંને અસર કરે છે પરંતુ ઇમેજિંગમાં અલગ દેખાય છે. GSDમાં લસિકા ખોડખાંપણ હાડકાના બાહ્ય સ્તર (કોર્ટેક્સ)ને નષ્ટ કરે છે અને તેના કારણે હાડકા ખતમ થઈ શકે છે. GLAમાં, લસિકા ખોડખાંપણના કારણે હાડકામાં "પંચ આઉટ" જખમ અથવા છિદ્રો થઈ શકે છે. આનાથી હાડકાના જખમ GSD અને GLA બંનેમાં ફેફસર થઈ શકે છે. જો કરોડરજી સામેલ હોય, તો ન્યૂરોલોજીકલ સમસ્યાઓનું જોખમ ઉભું થાય છે. GLA અને GSD ધરાવતા દર્દીઓમાં ફેફસાંમાં (પ્લ્યુરલ ઇફ્યુઝન), પેટ (જલોદર) અથવા હૃદયની આસપાસ (પેરીકાર્ડિયલ ઇફ્યુઝન) લસિકા પ્રવાહી લીક થવાનું જોખમ વધી જાય છે. GLA અને GSD ધરાવતા દર્દીઓમાં અન્ય જટિલતાઓ હોઈ શકે છે.

કાપોસીફોર્મ લિમ્ફોગિઓમેટોસિસ (KLA) એક અત્યંત દુર્લભ વિકાર છે, જે આક્રમક છે અને જીવલેણ બની શકે છે. GLAની જેમ, લસિકા ખોડખાંપણમાં શરીરના અનેક ભાગો સામેલ હોય છે, પરંતુ KLAમાં અસામાન્ય "કાપોસીફોર્મ" લસિકા ક્લસ્ટર હોય છે. KLA ધરાવતા લોકોમાં ઘણીવાર ફ્યુઝન/જલોદર, હાડકાના જખમ અને એક અથવા વધુ અંગો સામેલ હોય છે. તે કોગ્યુલોપથી (ગંઠન અને રક્તસ્રાવની સમસ્યાઓ) સાથે સંકળાયેલી સમસ્યા છે. જટિલતાઓનો સંબંધ અંગ કેટલી હદે સામેલ છે અને લોહીની સમસ્યાઓની તીવ્રતા કેટલી છે તેની સાથે હોય છે.

શું મારા બાળકે લસિકા ખોડખાંપણ માટે સારવાર લેવી જોઈએ?

લસિકા ખોડખાંપણ હોય તેવી વ્યક્તિઓની તપાસ ડોક્ટર અથવા આ પરિસ્થિતિઓનું સંચાલનમાં લાવવામાં કૌશલ્ય ધરાવતા નિષ્ણાતોની ટીમ દ્વારા થવી જોઈએ. દરેક દર્દી માટે સારવારની ભલામણો અલગ-અલગ હોય છે.

લસિકા ખોડખાંપણનું સંચાલન કેવી રીતે કરવામાં આવે છે?

લસિકા ખોડખાંપણનો કોઈ "ઉપચાર" નથી. મોટાભાગના લસિકા ખોડખાંપણના કિસ્સામાં તેને સર્જરી કરીને સંપૂર્ણપણે દૂર કરી શકાતી નથી. ખોડખાંપણ કેટલી ઊંડાઈ સુધી છે, તેનું સ્થાન અને માત્રા કેટલી છે તેના આધારે તેનું સંચાલન થઈ શકે છે. સારવાર વિવિધ પ્રકારની હોય છે.

સારવારમાં નીચે મુજબના વિકલ્પો સામેલો છે:

- **નિરીક્ષણ.**
- **કમ્પ્રેશન થેરાપી.** આમાં શરીરના અસરગ્રસ્ત ભાગ પર યુસ્ત-ફિટિંગ વસ્ત્રો પહેરવામાં આવે છે જેથી દુખાવો અથવા ખોડખાંપણનો વિકાસ થતો અટકાવી શકાય.
- **સ્કલેરોથેરાપી.** આ પ્રક્રિયામાં દુખાવો ઘટાડવા અને/અથવા મોટા થયેલા વિસ્તારોને સંકોચવા માટે ખોડખાંપણમાં દવા ઇન્જેક્ટ કરવામાં આવે છે.
- **દવા ઉપચાર.** લસિકા ખોડખાંપણનાં વિવિધ લક્ષણો અને જટિલતાઓની સારવાર માટે દવા ઉપચારનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.
 - ટોપિકલ સિરોલિમસ (sirolimus) - આ દવામાં મલમ, ક્રીમ અથવા જેલનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. લસિકા ફોલ્લાઓ પર તે લગાવવામાં આવે છે.
 - ઓરલ સિરોલિમસ - આ દવા મોં દ્વારા લેવામાં આવે છે. ઓરલ સિરોલિમસનો ઉપયોગ કરવાથી મોટા અથવા જટિલ ખોડખાંપણને નિયંત્રિત કરવામાં મદદ મળે છે.
 - ઝોલેડ્રોનિક એસિડ (zoledronic acid) (ઝોમેટા) - આ દવા નસમાં (IV) દવા તરીકે આપવામાં આવે છે. સમસ્યારૂપ હાડકાના જખમની સારવાર કરવા માટે ઝોમેટાનો ઉપયોગ થાય છે.
 - સંશોધનાત્મક દવાઓનો હાલમાં સંશોધન પરીક્ષણોમાં અભ્યાસ કરવામાં આવી રહ્યો છે.
- **સર્જિકલ એક્સઝન.** કેટલાક નાના જખમ સંપૂર્ણપણે સર્જરી દ્વારા દૂર કરી શકાય છે. વધારાની અથવા વધુ પડતી વિકસેલી પેશીઓને દૂર કરવા માટે સર્જરી કરી શકાય.
- **લેસર થેરાપી.** આ પ્રક્રિયામાં રક્તસ્રાવ અથવા લીક થતા લસિકા ફોલ્લાઓની સારવાર માટે વિશેષ પ્રકારના પ્રકાશ કિરણોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

- **ઓર્થોપેડિક પ્રક્રિયાઓ.** હાડકાના અતિશય વૃદ્ધિની સમસ્યાની સારવાર માટે સર્જરીની જરૂર પડી શકે છે.

શું સારવાર સાથે કોઈ જોખમો સંકળાયેલા છે?

સારવારના આ દરેક વિકલ્પોમાં સંભવિત આડઅસરો હોય છે:

- **સ્કલેરોથેરાપી.** ફોલ્લા, ડાઘ, ચેપ, નિષ્ક્રિયતા અથવા પેશીઓનું નુકસાન થઈ શકે છે. કેટલીક ખોડખાંપણમાં એક કરતાં વધુ વખત સારવાર કરવાની જરૂર પડી શકે છે.
- **દવા ઉપચાર.**
 - ટોપિકલ સિરોલિમસ - ટોપિકલ સિરોલિમસના કારણે ત્વચામાં બળતરા થઈ શકે છે.
 - ઓરલ સિરોલિમસ -શરૂ કરતા પહેલાં, તમારા ડોક્ટર આ દવાની આડઅસરોની સમીક્ષા કરશે.
 - ઝોલેડ્રોનિક એસિડ (ઝોમેટા) -શરૂ કરતા પહેલાં, તમારા ડોક્ટર આ દવાની આડઅસરોની સમીક્ષા કરશે.
- **સર્જિકલ એક્સઝન.** ખોડખાંપણવાળા ભાગને સર્જરી દ્વારા દૂર કરવાથી કેટલાક ડાઘ રહી શકે છે. સર્જિકલ એક્સઝનથી ચેતા, સામાન્ય રક્તવાહિનીઓ અને સ્નાયુઓ જેવા આસપાસના માળખાને નુકસાન થઈ શકે છે. દૂર ન કરવામાં આવેલી ખોડખાંપણમાં સમય જતા વૃદ્ધિ થઈ શકે છે.
- **લેસર થેરાપી.** ડાઘ પડે અથવા ત્વચાના રંગદ્રવ્યમાં ફેરફાર થઈ શકે છે.

Last Updated: 1/2023 by Dr. Kiersten Ricci